

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΣΤΕΝΟΓΡΑΦΙΑΣ.

Ἡ σημειογραφία ἦτοι, ὡς ὀνομάζεται νῦν, ἡ στενογραφία ἥτοι ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἤδη κατὰ τοὺς πρὸ Χριστοῦ χρόνους, ὡς ἀποδεικνύεται ἐκ τῶν πηγῶν. Καὶ δὴ περὶ τῆς πρώτης ἀρχῆς τῆς τέχνης ταύτης ἀναφέρει ὁ σύγχρονος τῷ Νέρωνι M. Vel. Probus ἐν τῷ περὶ ἀρχαίων (στενογραφικῶν) σημείων συγγραμμάτι τοῦ (de notis antiquis), ὅτι οἱ ἀρχαῖοι, πρὶν ἢ εὐρεθῶσιν εἰσέτι τὰ στενογραφικὰ σημεία (notae), μετεχειρίζοντο κατὰ γενικῶς παραδεδεγμένην σύμβασιν μόνον τὰ ἀρχαῖα γράμματα τῶν λέξεων ἀντὶ τῶν λέξεων αὐτῶν. Τὰ ἀρχαῖα ταῦτα γράμματα ὀνομάζοντο, κατὰ τινα μαρτυρίαν τοῦ Ἰσίδωρου, notae vulgares, ὡς ἐφευρέτην δὲ τοῦ στενογραφικοῦ τούτου συστήματος ἀναφέρει ὁ αὐτὸς Ἰσίδωρος τὸν Ἐννιον, ὅστις εἰσήγαγε 1100 τοιαῦτα κοινὰ σημεία. Εἶνε βίμως λίαν ἀμφίβολον ἂν ὁ ὑπὸ τοῦ Ἰσίδωρου ὀνομαζόμενος οὗτος Ἐννιος εἶνε ὁ περίφημος ποιητὴς (ἀκμάσας 239—119 πρὸ Χρ.), πολὺ δὲ πιθανώτερον φαίνεται ὅτι ὁ Ἰσίδωρος ἐννοεῖ τὸν ἐμῶνυμον τῷ ποιητῇ γραμματικῶν, Ennius grammaticum, ἀκμάσαντα περὶ τὸ 115 πρὸ Χριστοῦ. Αἱ notae vulgares, αἵτινες κυρίως συνίσταντο ἐκ τῶν Ῥωμαϊκῶν litterae unciales, φαίνονται ἐν γενικῇ χρήσει, ὡς notae publicae ἐπὶ μνημείων, ἐν ἐπιτύμβιαις ἐπιγραφαῖς, ὡσαύτως δὲ καὶ ἐν τῇ νομοθεσίᾳ.

Ὅσον ἀφορᾷ κυρίως τὴν Ῥωμαϊκὴν στενογραφίαν, ἡ πρώτη περὶ αὐτῆς εἰδησις εὐρίσκεται παρὰ Πλουτάρχῳ (ἐν τῷ βίῳ τοῦ Κάτωνος m. 23), καδ' ἣν ὁ Κικέρων αὐτὸς εἶχε διδάξῃ τοὺς ἐν τῇ γερουσίᾳ μάλιστα διακρινόμενους ἐπὶ ταχυγραφίᾳ σημεία τινὰ στενογραφικὰ, ἵνα δι' αὐτῶν προφθάσωσι νὰ καταγράφωσι τοὺς ὑπ' αὐτοῦ ἀπαγγελλομένους κατὰ τοὺς Κατὰ λόγους. Ὁ Πλουτάρχος μεταχειρίζεται τὴν αὐτὴν λέξιν σημεία, ἣν καὶ αὐτὸς ὁ Κικέρων μετεχειρίσθη ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἀττικὸν ἐπιστολῇ του. Διὰ πολλοὺς διωκὸς λόγους φαίνεται πιθανώτερον ἢ γνώμη ὅτι οὐχὶ αὐτὸς ὁ Κικέρων, ἀλλ' ὁ πρῶν τούτου δοῦλος καὶ εἶτα ἀπελευθερωθεὶς Μάρκος Τούλλιος Τίρων ἦτο ὁ ἐξευρών τὰ στενογραφικὰ ἐκεῖνα σημεία. Ὁ Ἰσίδωρος (Orig. T. 21) μαρτυρεῖ τούτῳ λέγων ὅτι, «ἐν Ῥώμῃ πρῶτος ὁ Τούλλιος Τίρων ὁ ἀπελευθερωθεὶς τοῦ Κικέρωνος, προέτεινε τὰ σημεία, καὶ δὴ μόνον τὰ τῶν προδέσεων» ὡς διὰ δόγον δὲ τοῦ Τίρωνος ἐν τῇ στενογραφίᾳ ὀνομάζει τὸν Φιλάρχον, ἐπελευθερωθέν τοῦ Ἀγρίππα, καὶ τὸν Ἀκουίαν, ἀπελευθερωθέν τοῦ Μυκίνα, προσεπιλέγων ὅτι τὸ ἔργον τούτων συνετάχθη βραδύτερον ὑπὸ τινος Σενέκα ἀπαρτισθὲν ἐν συνόλῳ ἐκ πεντακισχιλίων σημείων. Ὁ Σενέκας οὗτος εἶνε ὁ υἱὸς τοῦ ῥήτορος Σενέκα (ἀκμάσαντος 54 π. Χ. μέχρι 39 μ. Χ.), ὁ φιλόσοφος καὶ διδάσκαλος τοῦ Νέρωνος, γεννηθεὶς περὶ τὸ 4 πρὸ Χριστοῦ.

Ἡ Ῥωμαϊκὴ στενογραφία ἔλαβε μεγίστην διάδοσιν καὶ ἀποκαυχῶν κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Χριστοῦ καὶ τοὺς πρώτους μετ' αὐτὸν αἰῶνας. Καὶ αὐτοὶ οἱ Ῥωμαῖοι αὐτοκράτορες δὲν ἀπηξίουσαν ν' ἀσχολῶνται περὶ αὐτὴν μετὰ ζήλου. Οὕτω ὁ Αὐγούστος ἐδίδασκε τοὺς ἐγγόνους αὐτοῦ litteras et notare (τὰς ἐπιστάσεις καὶ τὰ σημειογραφεῖν). Περὶ τοῦ Τίτου, τοῦ πορθητοῦ τῆς Ἱερουσαλὴμ, ἀναφέρει ὁ Σουητώνιος, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἡμιλλᾷτο πρὸς τοὺς ἐαυτοῦ γραφεῖς ἐν τῇ στενογραφίᾳ, ὁ δὲ Καλιγούλας (41 μ. Χ.) λέγεται ἔτι ἐν τῇ νομοθεσίᾳ ἐποιεῖτο φοβεράν κατάχρησιν τῆς στενογραφίας, ἐξαπατῶν καὶ φανακίζων τὸν ἀμαθὲς λαὸν διὰ δυσαναγνώστων, ἐν σημείοις γεγραμμένων νόμων.

Μνημειὸν τι τῆς ταχυγραφικῆς σχολῆς τῶν ἀρχαίων διεσώθη καὶ εἰς μεταγενεστέρους χρόνους, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ ἐπισκόπου Θεωδωρήτου ἐκ Κύρρας, ἐν τῇ ὑπὸ τινος Πρωτογόνου ἰδρυθείσῃ στενογραφικῇ σχολῇ.

Μεγάλας ὠφελείας παρέσχε τῇ χριστιανικῇ ἐκκλησίᾳ ἡ στενογραφία κατὰ τοὺς διωγμοὺς τῶν χριστιανῶν. Τὰ περισωθέντα διδόγραφα τῶν μαρτύρων τῆς χριστιανικῆς πίστεως περιέχουσιν ἀξιολόγους καὶ λίαν ἐνδιαφερούσας περὶ τούτου λεπτομερείας. Οἱ πρῶτοι χριστιανοὶ διαφθείροντες

διὰ χρημάτων τοὺς φύλακας εἰσέρχοντο κρυφίως εἰς τὰ δικαστήρια, ἔνθα ἐδικάζοντο οἱ μάρτυρες, καὶ ἐστενογραφοῦν τὰ τῆς διαδικασίας πρὸς κοινὴν ἀνάγνωσιν καὶ ἐν τῇ πίστει στερεώσιν τῶν διωκομένων χριστιανῶν κατὰ τὰς κρυφίας αὐτῶν συνελεύσεις.

Ἄλλ' οἱ στενογράφοι εἶτε ταχυγράφοι διωρίζοντο καὶ δημοσίᾳ ὑπὸ τῆς πολιτείας καὶ τῆς ἐκκλησίας ὡς notarii (καὶ αὕτη ἦτο ἡ πρώτη σημασία τοῦ notarius δηλ. σημειογράφος). Οὕτω ὁ ἅγιος Κλήμης († 96) καὶ βραδύτερον ὁ ἐπίσκοπος Φαβιανὸς διώρισεν εἰς ἐπτά περιφέρειας τῆς πόλεως Ῥώμης ἐπτά ἐκκλησιαστικούς ταχυγράφους. Εἰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς συνόδους ἕκαστος ἐπίσκοπος εἶχε μετ' ἐαυτοῦ ἴδιον notarium δηλ. ταχυγράφον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ διακόνου, ὅστις ὄφειλε νὰ γνωρίζῃ τὴν τέχνην ταύτην. Ἐν τῇ καλουμένῃ συνόδῳ τῶν ληστῶν συνέβη μάλιστα ἀληθὲς μάχη μετὰ τῶν ταχυγράφων, τοῦ ἐπισκόπου Διοσκουροῦ μηδένα ἄλλον ταχυγράφον ἀνεγομένου πλὴν τῶν ἐαυτοῦ ὀνότῳ μετ' ὧν βιαίως εἰσέδυσεν εἰς τὴν σύνοδον. Ὡσαύτως γενικὴν ἐφαρμογὴν ἔλαβεν ἡ ἀρχαία ταχυγραφία καὶ ἐν τῇ πρακτικῇ βίῳ, ἐκ τούτου δὲ καὶ ἡ λέξις notarius ἔλαβεν ἐν ταῖς εὐρωπαϊκαῖς γλώσσαις τὴν σημασίαν τοῦ συμβολαιογράφου. Κατὰ τοὺς μετέπειτα χρόνους, μέχρι τῶν μέσων τοῦ δεκάτου αἰῶνος, ἡ τέχνη αὕτη ἐθεραπεύετο κυρίως ὑπὸ τῶν μοναχῶν, οἵτινες μετρίχοντο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ notarii διὰ τοὺς ἐνορίτας τῶν.

Κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους φαίνεται ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι δημοσίᾳ νοτάριοι ἐποιοῦντο οὐκ ὀλίγας καταχρήσεις ἐν τῇ ἐξασκήσει τοῦ ἐπαγγέλματος τῶν, διότι ὡς ἀναγινώσκοντες παρὰ τῷ Αἰλίῳ Λαμπριδίῳ (περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου αἰῶνος), ὁ αὐτοκράτωρ Σεβήρος διέταξε ν' ἀποκόψωσι τοὺς δακτύλους νοταρίου τινὸς πλαστογράφου. Διὰ τοὺς ἐκκλησιαστικούς ταχυγράφους ὑπῆρχε νόμος τις, καδ' ὃν ὁ notarius ecclesiasticus, ὅστις ἤθελεν ἀντιγράψαι τὰ αἰρετικά συγγράμματα τῶν ἑτεροδόξων διδασκάλων, ἐτιμωρεῖτο ἀποκοπτομένης τῆς χειρὸς αὐτοῦ.

Τὴν περαιτέρω αὐτῆς ἀνάπτυξιν, ἀκριβῶς κατὰ τὸ σύστημα τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς στενογραφίας, ἔλαβεν ἡ Ῥωμαϊκὴ μόλις περὶ τὰ μέσα τοῦ δεκάτου αἰῶνος, παραλαβούσα ἀντὶ τῆς τῶν λέξεων τὴν κατὰ συλλαβὰς γραφὴν. Τὸ στενογραφικὸν τούτου σύστημα ἦτο ἐν χρήσει ἐν Ἰταλίᾳ σχεδὸν μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Γερβέρτου d'Aurillac, τοῦ μετέπειτα πάπα Σιλβέστρου Β' (999—1003).

Ἡ ἀρχαία Ῥωμαϊκὴ στενογραφία εἶχεν, ὡς εἵπομεν, τὴν κατὰ λέξεις (οὐχὶ κατὰ συλλαβὰς) γραφὴν, τοῦτ' ἐστίν, ἐκάστη λέξις ἐσημαίνετο δι' ἑνὸς μόνου σημείου ἢ διὰ τῆς συνδέσεως πλειόνων σημείων. Εἰς τὰ λέξεων παραστατικὰ ταῦτα σημεία, ὅτινα ὀνομάζοντο notae, προσετίθεντο αἱ τῶν κλιτῶν μερῶν τοῦ λόγου καταλήξεις μικροῖς γράμμασι γεγραμμέναι καὶ ἐν ὀρισμένῃ θέσει ἐξῴθεν τοῦ τῆν λέξιν δηλοῦντος σημείου. Ἡ θέσις τῆς καταλήξεως (titula) ὠρίζετο ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον διὰ τῆς καλουμένης διακριτικῆς στιγμῆς, ἣν ἡ κατάληξις ἀντικαθίστα. Ἡ διακριτικὴ αὕτη στιγμή ἐχρησίμευεν εἰς τὸ νὰ διακρίνῃ τὰ τὸ αὐτὸ μὲν σχῆμα διάφορον δὲ τὴν σημασίαν ἔχοντα σημεία. Οὕτω λ. χ. τὸ στενογραφικὸν σημεῖον τοῦ ἡ ἐσημαίνει, κατὰ τὴν ἐκαστοτε θέσιν τῆς διακριτικῆς στιγμῆς, ἄλλοτε μὲν homo, ἄλλοτε δὲ hodie, ἄλλοτε δὲ heri καὶ ἄλλοτε hinc. Πολλῶς δὲ ἡ διαφορὰ τῆς σημασίας ἐδηλοῦτο καὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς θέσεως αὐτοῦ τοῦ στενογραφικοῦ σημείου, γραφομένου ὅτε μὲν ὀρθοῦ ὅτε δὲ ἀνεστραμμένου, ὅτε δὲ πλαγίου, κλίνοντος ὅτε μὲν πρὸς τὰ δεξιὰ ὅτε δὲ πρὸς τ' ὀριστερά. Ἀλλὰ πάντα ταῦτα οὐδαμῶς καθίστανον δυνατὴν τὴν διὰ σημείων παράστασιν πασῶν τῶν λέξεων τῆς γλώσσης, καὶ διὰ τούτου ἐσημεῖται εἰσάγοντο πλείονα βοηθητικὰ σημεία, καθιστώμενα δυσχερῆ διὰ τὸ δυσσημημύνειν καὶ ἐπιπονωτάτην τὴν τοῦ συστήματος τούτου ἐκμάθησιν, ἥτις κατὰ τὰς μαρτυρίας τῶν ἀρχαίων ἀπῆιτε δύο καὶ τρία πολλάκις ἐτη.

Περὶ τῆς κληρώσεως τῶν δώρων τῆς Κλειῶς ἴδε „Βιβλιοθήκη“ σελ. 159.

Παρακαλοῦνται οἱ ἐν Κἀρῳ κ. συνδρομηταί μας νὰ ἐπισπεύσωσι τὴν ἀποστολὴν τῶν συνδρομῶν τοῦ τρεχ. ἔτους, ἀποστελλόντες αὐτάς εἴτε ἀπ' εὐθείας εἴτε πρὸς τὸν Ἀλεξανδρεῖα ἐπιστάτην μας κ. Π. Σαράντην βιβλ. — κ. Ν. Κ. Ζ. εἰς

Ἀδριανούπολιν, Στ. Κ. εἰς Κἀρον, I. Γ. αὐτόθι. Ἐνεγράψαμεν καὶ σὰς εὐχαριστοῦμεν. — κ. Ν. Γ. Σ. εἰς Μιτγάμαρ, Π. Σ. εἰς Ἀλεξάνδρειαν, I. Κ. Τζ. εἰς Καβάλλον. Ἐλήφθησαν καὶ σὰς εὐχαριστοῦμεν. — δεσπ. I. Γ. εἰς Μυτιλήνην. Ἐσημειώσαμεν. — κ. Θ. Π. εἰς Σάτιναν. Ἀκόμη δὲν ἐφθάσαν. — κ. Ν. Σ. εἰς Μασσαλίαν. Ἐλήφθη. — κ. Θ. Φ. εἰς Κἀρον. Θὰ σὰς γράψωμεν. — κ. I. Τσ.

εἰς Κρήτην. Τοῦ „Ueber Land und Meer“ ἡ ἐτησίμια συνδρομὴ εἶναι φρ. χρ. 15 καὶ μετὰ τῶν ταχυδρομικῶν φρ. 25. — Τὰ βιβλία διὰ τὸν φίλον σὰς δὰ σὰς εἵπωμεν προσεχῶς πόσα κοστίζουν. — κ. I. Μ. εἰς Λευκοσίαν. Σὰς παρακαλοῦμεν νὰ μᾶς συγχωρήσῃτε διότι δὲν ἠδυνήθημεν νὰ σὰς γράψωμεν μετρί τοῦδε. — Παν. Ἀρχ. Β. Ν. εἰς Στράγγερον. Ἐλήφθησαν καὶ σὰς εὐχαριστοῦμεν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ. Θεόδωρος Δοστογέβσκι (μετὰ εἰκόνας). — Ἡ φιλολογία καὶ ἡ γυμναστικὴ ὑπὸ Ἐμιλίου Ζολά. — Ἡ ἐκ παρετυμολογίας λέξεων μυθολογία. — Οἰκειακὰ δηλητήρια. — Ὁ Δαίμων. Διήγημα ὑπὸ I. I. Κρασσέβσκι (συνέχεια). — Πανακτική, ἥτοι ἐρμηνεύει τῶν εἰκότων. — Ποικίλα. (Διάσμος πεζοπόρος). — Ἐκδρασις ἱστορικῶν χειροκτιῶν. — Ἡ μέγιστη γέφυρα τοῦ κόσμου. — Ἡ πολυτιμωτάτη ἀστερία. — Στατιστικά. — Πάντα ὁ ἴδιος. — Μαγειρικὸν καὶ μουσικὸν ὄργανον. — Ἐπιστήμη καὶ Καλλιτεχνία. (Τὰ ἐνδότερα τῆς Γροινλανδίας. — Ἡ κίνησις τῶν σημείων τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. — Πολύτιμα λείψανα. — Τὸ φυτὸν Silphium laciniatum. — Ἀνδρίας τῆς βασιλείας τῆς Ἀγγλίας Βικτωρίας. — Τὸ ἡλεκτρικὸν φῶς ἐπὶ τοῦ πύργου Eiffel. — Τὸ πρωτότυπον χειρόγραφον τοῦ κοινῶν προσευχηταρίου „Common Prayer Book“. — Πρὸς παῖσιν τοῦ ἰδρυτοῦ τῶν ποδῶν.) — Βιβλιοθήκη. — Περὶ τῆς ἀρχαίας Ῥωμαϊκῆς στενογραφίας. — Μικρὰ Ἀλληγογραφία.

ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ. Θεόδωρος Δοστογέβσκι, μετὰ βιογραφίας (ἐν σελ. 145). — Ἐν ἡνδισμένῳ λειμῶνι. Κατὰ ἰχνογραφίαν τοῦ J. R. Wehle (ἐν σελ. 149). — Ὁ Βόνασος (ἀγρίταυρος). Κατὰ ἰχνογραφίαν τοῦ Rich. Friese (ἐν σελ. 153).

Ἐκδότης Π. Α. ΖΥΓΟΥΡΗΣ.

Τύποις Bär & Hermann, ἐν Λειψίᾳ. — Χάρτης ἐκ τῆς Neue Papiermanufaktur ἐν Στρασβούργῳ. — Μελάνη Frey & Sening, ἐν Λειψίᾳ.